

מפא

חופש הדת?

דע את זכויותיך

הוכן על-ידי
ארגון הסיינטולוגיה הבינלאומי

מהדורת 2017

מפ

חופש הדת?

דע את זכויותיך

הוכן על-ידי
ארגון הסיינטולוגיה הבינלאומי

מהדורת 2017

אשרת הפרסום הלה

נושאים הקשורים לחופש הדת הגיעו לכותרות הראשיות בעולם כולו, מרדיפה של מיעוטים דתיים ועד לפרסומים שסובבים סביב סגידה דתית, אמונות, פולחנים, ביטוי, התכנסות, לבוש, סמלים, חינוך, רישום ואפליה במקום העבודה.

עם זאת, רבים לא מבינים איזה זכויות מסווגות תחת הכותרת של חופש הדת או האמונה או מה פירושו האמיתי של המונח. פרסום זה מיועד לסייע להבנת הזכות לחופש הדת או האמונה ומשמעותה במסגרת העקרונות האוניברסליים של זכויות האדם והחוק הבינלאומי לזכויות האדם.

מח

חופש הדת?

תוכן העניינים

1	ל. רון האברד, סיינטולוגיה וחופש הדת
3	ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם והמגילה הבינלאומית של זכויות האדם
5	זכות אדם אוניברסלית
7	הגל הגואה של מתקפה עולמית
9	חובקת כול ומוחלטת
11	זכות מוחלטת וללא תנאי לאמונה
13	שני ממדים
15	החופש להפגין דת או אמונה
17	זכויותיהם של מיעוטים דתיים
19	זכויותיהם של הורים וילדים
21	חופש מכפייה
23	החופש מאפליה
25	זכויותיהם של מעסיקים, שכירים ומתנדבים
27	ההקמה, הרישום וההכרה בגופים דתיים על-ידי החוק
29	הגבלות מפורשות בקפדנות
31	חופש דתי: זכות בסיסית
33	עוינות הולכת ומתגברת נגד הדת במדיה
35	אמנת אתיקה עיתונאית בכל הקשור לכבוד כלפי דת או אמונה
39	מילון מונחים
47	ציטוטים

ר. רון האברד, סיינטולוגיה וחופש הדת

חופש הדת וסובלנות דתית תמיד היו עקרונות חשובים בלב לבה של סיינטולוגיה. בעיקרי האמונה של סיינטולוגיה מה-18 בפברואר 1954, שנכתבו על-ידי ל. רון האברד, המייסד של דת הסיינטולוגיה, נאמר:

אנו, בני הדת, מאמינים: שלכל בני האדם יש זכויות שלא ניתן לשלול מהם לבחור את התחומים הדתיים שלהם ולעסוק בהם.

בכתבים ובהרצאות שלו מר האברד עסק לעתים קרובות בקידום חופש דתי ובהגנה עליו, ובסובלנות דתית לחברי כל הדתות. לדוגמה, בספרו 'הדרך אל האושר', התקנון המוסרי החילוני שהוא יצר, הוא כתב:

העצה הבטוחה ביותר שאדם עשוי לתת לאחר בנושא הזה תהיה זאת שפשוט תקבע את זכותו של אדם להאמין במה שהוא בוחר. אדם חופשי להציג את אמונותיו כדי שיסכימו עליהן. הוא נמצא בסכנה כשהוא רוצה לתקוף את אמונותיהם של אחרים, ונמצא בסכנה הרבה יותר גדולה כשהוא תוקף אותם ורוצה לפגוע בהם בגלל אמונותיהם הדתיות.¹

כמו כן, במהלך קיומה סיינטולוגיה היתה מעורבת בפעילויות כדי לקדם ולהגן על חופש הדת ברחבי העולם עבור כולם. סיינטולוגים מסורים לעיקרון הזה כפי שמעידה התחייבות שלהם "לתמוך בחופש הדת" למען "טובת הכללי".²

ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם והאג'ילה הבינלאומית של זכויות האדם

המאבק למען חופש הדת נמשך אלפי שנים. עם זאת, היצירה של התחייבויות חוקיות בינלאומיות בנושא של זכויות האדם, כדי להגדיר זכויות אלו ולהגן עליהן, לא התרחשה עד שלא אומצה ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם ("ההכרזה לכל באי עולם") ב-1948, המכריזה בסעיף 18: "כל אדם זכאי לחופש המחשבה, המצפון והדת".

ההכרזה לכל באי עולם נוצרה בתגובה לזוועות השואה במלחמת-העולם השנייה. לפני השואה, רבים טענו שזכויות האדם הן עניין פנימי, שעל הממשלה בכל מדינה לפקח עליהן ולאכוף אותן. הגישה הזו השתנתה ככל שהעולם למד על היקף הזוועות, מה שהוביל להקמת תנועה לזכויות אדם שמוגנות באופן בינלאומי, שהן אוניברסליות ושלא ניתן לשלול אותן.

החשיבות של חופש הדת כזכות אדם עיקרית אומצה על-ידי הקהילה עולמית בהכרזה לכל באי עולם. כבר במשפט הראשון של המבוא, ההכרזה לכל באי עולם אומרת ש-"הכרה בכבוד הטבוע בזכויות השוות שלא ניתן לשלול אותן של כל החברים במשפחת בני האדם היא היסוד לחופש, צדק ושלוש בעולם". ההכרה הזו בכבוד הטבוע באנושות היא שהפכה להיות הכוח המניע בהגנה על חופש הדת וכל זכויות האדם, ובקידום שלהן.

ב-1966, האומות המאוחדות (או"ם) העבירו אמנה שאפשר לאכוף אותה באופן חוקי, האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות (אמנה), שהרחיבה את היריעה של הזכות לחופש הדת או האמונה, וסיפקה לוועדה לזכויות האדם (גוף של מומחים עצמאיים לזכויות האדם) את הכוח לפקח על יישום האמנה. האמנה נכנסה לתוקף ב-1976. האמנה הזאת, ההכרזה לכל באי עולם והאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (ICESCR), יוצרות את המגילה הבינלאומית של זכויות האדם. ההכרזה של האו"ם על מיגור כל הצורות של חוסר סובלנות ואפליה על רקע של דת או אמונה, שאומצה על-ידי העצרת הכללית של האו"ם ב-1981, נועדה לבטא את העמדה הנחרצת של האו"ם נגד אפליה על רקע דתי וחוסר סובלנות דתי. היא גם מפרטת את הזכויות הנרחבות שנכנסות תחת הקטגוריה של חופש הדת באמצעות הפגנת אמונותיו הדתיות של האדם.

זכות אדם אוניברסלית

חופש הדת או האמונה היא זכות בסיסית של כל אדם. זוהי זכות אוניברסלית שחלה על כל האנשים במידה שווה בכל מקום, ללא הבדל מי הם, היכן הם גרים, גילם, מינם, הגזע או המוצא האתני שלהם, ובמה הם מאמינים או לא מאמינים.³

חופש הדת או האמונה הוא חבילה נרחבת של זכויות המכסה ספקטרום רחב של סוגיות נפרדות שיש ביניהן קשר. הזכות לחופש הדת או האמונה כוללת את חופש המצפון והמחויבות לדת או לאמונה לגבי כל עניין.⁴ זאת אינה זכות הניתנת על-ידי הממשלה, אלא זכותו המולדת של כל אדם. כפי שהונצח בהכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם "כולם נחנו בכבוד ובמצפון".

הזכות לחופש הדת או האמונה שזורה באופן מהותי ובאופן שלא ניתן להפרדה בזכויות בסיסיות אחרות, לרבות הזכות לחופש הביטוי והדעה, החופש להתאספות, והעקרונות האוניברסליים של אי-אפליה ושוויון עבור כולם.

חופש הדת או האמונה מביא תועלת לכולם. זהו אמצעי, באמצעות מעשים המבוססים על אמונה, להשיג דמוקרטיזציה, רבגוניות וביטחון; חופש הדת גם מצמצם את העוני באמצעות פיתוח חברתי וכלכלי. הוא נמצא בלב העקרונות הדמוקרטיים שתורמים לחברה חופשית ופתוחה, למוסריות, לשקיפות, ולשלטון החוק, ליחס אתי כלפי אחרים, לשלום ולקידום זכויות אדם אחרות.

בניגוד לכך, הגבלות על הזכות לחופש הדת תורמות לקיטוב ולאפליה בין קהילות, מערערות את הדמוקרטיזציה והביטחון, ומעודדות קבוצות קיצוניות.

התל תת וטאה של אתקפה טולמית

כיום הזכות לחופש הדת או האמונה נמצאת תחת מתקפה ברחבי העולם. מחקר עולמי שנערך על-ידי מרכז המחקר הדתי התמקד ב-197 מדינות וטריטוריות המהוות 99.5 אחוזים מאוכלוסיית העולם. הוא מוצא שכחמישה מיליארד אנשים, 75 אחוז מאוכלוסיית העולם, חיים בארצות שבהן יש הגבלות ממשלתיות קשות על דת או עוינות חברתית קשה הקשורה לדת, אשר לעתים קרובות מופנות כלפי מיעוטים דתיים. באופן מדאיג, ההגבלות המחמירות האלה נגד חופש הדת התגברו ברחבי העולם. הדו"ח מספק ראיות מוצקות שהרמה המתגברת של הגבלות על חופש הדת התרחשה בכל אחד מחמשת האיזורים מרכזיים של העולם.⁵

חובקת כול ומחלטת

הזכות לחופש הדת או האמונה היא חובקת כול ומחלטת. זוהי חירות בסיסית אשר כוללת בתוכה את כל הדתות והאמונות. היא מגנה על אמונות תאיסטיות, לא-תאיסטיות ואתאיסטיות, וגם על הזכות לא להפגין שום דת או אמונה.⁶

כפי שציינה ועדת האו"ם לזכויות האדם בפרשנות המקיפה שלה של הזכות לחופש הדת במסגרת מגילת הזכויות של האו"ם, יש לפרש את המונחים *אמונה* ו*דת* בצורה נרחבת. הם לא מוגבלים לדתות המסורתיות, או לדתות ואמונות בעלות מאפיינים ממסדיים או לעיסוקים דתיים המקבילים לאלה של הדתות המסורתיות. הזכות לחופש האמונה כוללת דתות חדשות ומיעוטים דתיים שעשויים להיות חשופים לעוינות מהקהילה הדתית השלטת.⁷

שגיאה נפוצה בהגדרה של דת זאת העובדה שאמונה באלוהים נחוצה כדי שמשוהו ייחשב לדת. הדוגמאות הבולטות ביותר נגד הטענה הזאת הוא הבודהיזם הקלסי, שאינו כולל אמונה באל כלשהו, והינדואיזם שיש בו ריבוי אלים. הגדרה מוגבלת כזאת סותרת את זכויות האדם הבסיסיות.⁸

זכות מוחלטת וללא תנאי לאמונה

לאדם יש זכות מוחלטת וללא תנאי להחזיק בכל דת או אמונה. אסור להגביל אמונות בשום פנים ואופן.⁸ החוק הבינלאומי לזכויות האדם אינו מאפשר שום מגבלות משום סוג על החופש להחזיק או לאמץ דת או אמונה לפי בחירתו של האדם. החופש הזה מוגן ללא תנאי, כמו גם הזכות להחזיק בדעות ללא התערבות או הפרעה. בהתאם לזכויות האלה, אסור לכפות על איש להביע דבקות בדת או באמונה. כמו כן, אסור לדרוש מאיש להכריז על אי-דבקות באמונות דתיות לשם העסקה, או תועלת חברתית או כלכלית אחרת.¹⁰

שני מאזינס

לחופש הדת יש שני ממדים. הוא כולל את זכותם של יחידים ואת הזכות של קהילות דתיות לעסוק בדתם או להפגין אותה באופן פומבי או פרטי, באמצעות "תפילה, קיום מצוות, עיסוקים דתיים והוראה"¹¹. הממד הראשון עוסק בזכויותיהם של יחידים להפגין בחופשיות את דתם או אמונתם. הממד השני עוסק בזכויות של קבוצות דתיות המייצגות קהילה של מאמינים להפגין את דתם באמצעות טקסים דתיים ומנהגי קהילה, ולהבטיח את ענייני הדת הפנימיים שלהם באמצעות מוסדות וגופים חוקיים.

החופש להפגין דת או אמונה

החופש להפגין דת או אמונה באמצעות תפילה, קיום מצוות, עיסוקים דתיים והוראה כולל טווח רחב ומגוון של פעולות אשר מוגנות גם לגבי יחידים וגם לגבי קהילות דתיות. יש לבחון את הקשר של הפעולות האלה עם דת או אמונה כל מקרה לגופו.¹²

צורות הביטוי הבאות של דת מייצגות פעולות דתיות שקיבלו הכרה בינלאומית כשייכות לתחום של חופש הדת ומקבלות הגנה בתור שכאלה. פעולות כאלה כוללות אבל אינן מוגבלות, לחירויות הבאות:

- להתפלל או להתאסף בהקשר לדת או לאמונה, להקים מקומות למטרות אלו ולהחזיק בהם.
- להקים מוסדות מתאימים לצדקה ולמטרות הומניטריות ולהחזיק במוסדות כאלו.
- ליצור ולרכוש מאמרים וחומרים הקשורים לטקסים או למנהגים של דת או אמונה במידה נאותה, ולהשתמש בהם.
- לכתוב, לפרסם ולהפיץ פרסומים רלוונטיים בתחומים אלו.
- ללמד דת או אמונה במקומות שמתאימים למטרה זו.
- לבקש ולקבל תרומות כספיות או אחרות מרצון מאנשים וממוסדות.
- להכשיר, למנות ולבחור מנהיגים, מנהיגים דתיים ומורים לפי הצורך מתוקף הדרישות והסטנדרטים של כל דת או אמונה.
- לקיים מצוות של ימי מנוחה, ולהקפיד על חגים וטקסים דתיים בהתאם למצוות בדתו או באמונתו של האדם.
- לבסס ולקיים תקשורות עם אנשים וקהילות בנושאי דת ואמונה ברמה הלאומית והבינלאומית.¹³

המושג של תפילה או פולחן חל על טקסים ופעולות טקסיות המבטאים אמונה באופן ישיר, כמו גם עיסוקים שונים החיוניים לפעולות כאלה, כולל בניית מקומות פולחן, השימוש בנהלים של טקסי דת, חפצי פולחן דתיים והצגת סמלים.

קיום המצוות והעיסוקים הדתיים של הדת או האמונה עשוי לכלול לא רק פעולות טקסיות, אלא גם מנהגים כגון קיום דרישות לגבי אכילה, לבישת בגדים לשם ייחוד או כיסוי, השתתפות בטקסים הקשורים בשלבים מסוימים של החיים, ושימוש בשפה מסוימת שקבוצה מדברת בה. בנוסף לכך, העיסוק בדת או באמונה והוראתן כולל פועלות החיוניות לניהול ענייניהן הבסיסיים של קבוצות, כגון החופש לייסד בתי-מדרש או בתי-ספר דתיים והחופש להכין ולהפיץ טקסטים או פרסומים דתיים.¹⁴

החופש להפגין דת או אמונה כולל גם את הזכות לחלוק את דתו או אמונתו של אדם עם אחרים בדרכי שלום, מבלי להזדקק לאישור מהמדינה או מקהילה דתית אחרת. כל הגבלה על החופש להפגין דת או אמונה חייבת להיות יוצאת דופן, ולציית לסטנדרטים הבינלאומיים.

זכויותיהם של איעוטיס דתיים

כל דת הנה מיעוט דתי במקום כלשהו. חופש הדת או האמונה כרוך גם בהתחשבות באנשים השייכים למיעוטים דתיים וכבוד כלפיהם. לאנשים אלה יש את הזכות ליהנות מהתרבות שלהם, להצהיר על דתם ולעסוק בה, ולהשתמש בשפתם, באופן פרטי ופומבי, בחופשיות ובלי שום התערבות או כל צורה של אפליה. לכן על מדינות להגן על הקיום והזהות הדתית של המיעוטים בשטחן ולעודד תנאים לקידום הזהות הזאת.

זכויותיהם של הורים וילדים

ההיסטוריה והתרבות של הציוויליזציה משקפות מסורת חזקה של דאגה מצד ההורים לאופן הגידול של ילדיהם. תפקידם העיקרי של הורים בגידול ילדיהם נקבע עכשיו מעבר לכל ויכוח בתור זכות אוניברסלית.¹⁶ החוק הבינלאומי לזכויות האדם הוא חד-משמעי בדבר זכות ההורים לגדל את ילדיהם בהתאם לדתם או לאמונתם. האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות והאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות דורשות ממדינות לכבד את החירות של ההורים, וכאשר הדבר רלוונטי, האפוטרופוסים החוקיים, כדי להבטיח שהחינוך הדתי והמוסרי של ילדיהם יהיה בהתאם לאמונתם הם. ילדים נהנים מהזכות לקבל גישה לחינוך בענייני דת או אמונה, בהתאם לרצונם של הוריהם או האפוטרופוסים שלהם. מצד שני, אי אפשר לכפות עליהם ללמוד לימודי דת או אמונה נגד רצון הוריהם או האפוטרופוסים שלהם, כשהאינטרסים של הילד הנם העיקרון המנחה.

בביצוע כל הפונקציות שבאחריותה בהקשר לנושא של חינוך והוראה, המדינה תכבד את זכותם של ההורים לוודא שהחינוך והחומרים הנלמדים מתאימים לאמונות הדתיות והפילוסופיות שלהם.¹⁹ לאלץ ילדים ממיעוטים דתיים להשתתף בלימודי דת של הדת הראשית, או ללמוד קורסים שנועדו ללמד אותם נגד הדת או האמונה שלהם אסורים בהחלט.

בהתאם לחוק הבינלאומי לזכויות האדם, מדינות מחויבות לא רק לכבד את חופש הדת או האמונה, אלא גם להגן על חופש כזה כנגד התערבות לא נאותה מצד שלישי. בנוסף לכך, על מדינות לקדם אווירה של סובלנות והערכה כלפי הגיוון הדתי בבת-הספר. חינוך בית-ספרי יכול וצריך לתרום למיגור של סטראוטיפים שליליים שלעתים קרובות מרעילים את מערכת היחסים בין קהילות, ושיש להם השפעות מזיקות במיוחד על מיעוטים דתיים.²⁰

חופש מכפייה

חופש "לקיים או לאמץ", דת או אמונה כולל את החופש לבחור דת או אמונה, להחליף את דתו הנוכחית של אדם בדת או באמונה אחרת, או לאמץ השקפות אתאיסטיות, כמו גם הזכות לשמור על דתו או אמונתו של אדם. סעיף 18 של האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות אוסר על כפייה שתצמצם את הזכות לקיים או לאמץ דת או אמונה, לרבות השימוש באיומים, באלימות או בסנקציות חוקיות או כלכליות כדי לאלץ מאמינים לדבוק באמונות הדתיות שלהם, להתכחש לדתם או אמונתם, או להמירן. קווי מדיניות או מעשי כפייה שמגבילים גישה לחינוך, לטיפול רפואי, לתעסוקה, לחוזי שירות או לשירותים ציבוריים באמצעות החובה להצהיר או להתחייב על חוסר קשר לדת או אמונה, גם הם סותרים את זכויות האדם. לאחר התייעצות קפדנית עם דתות אחרות 'המועצה השנייה של הוותיקן' סיכמה וניסחה מחדש הרבה מהנושאים האלה של חופש הדת וסובלנות ב-Dignitatis Humanae, (כבודו של בן-אנוש), כולל החומר שבהצהרה זו על חופש מכפייה דתית:

לבן אנוש יש את הזכות לחופש הדת. חופש פירושו שכל בני האדם צריכים להיות מוגנים מפני כפייה מצידם של יחידים או קבוצות חברתיות או כל כוח אנושי, באופן שבו אף איש לא יאלץ לפעול בצורה המנוגדת לאמונותיו האישיות, בין אם באופן פרטי או בפומבי, בין אם לבדו או ביחד עם אחרים, במסגרת ההגבלות הנאותות ... הזכות הזו של בן האנוש לחופש הדת צריכה להיות מוכרת בחקיקה השלטת בחברה, וכך להפוך לזכות אזרחית.²²

החופש האזרחי

אפליה דתית אסורה תחת החוק הבינלאומי לזכויות האדם. אסור ששום אדם או קבוצה יופלו על-ידי שום מדינה, מוסד, קבוצה של אנשים, או אדם מטעמים של דת או אמונות אחרות. זה כולל כל נטייה לאפליה כנגד כל דת או אמונה מכל סיבה, כולל העובדה שהם נוסדו לאחרונה, אינם כוללים אמונה באל, אינם מסורתיים או מייצגים מיעוטים דתיים.²³

אפליה בין בני אדם מטעמים של דת או אמונה מהווה עלבון לכבוד האדם ומתכחשת לזכויות האדם והחירויות הבסיסיות שעליהן הוצהר במגילת הזכויות של האו"ם. היא גם מהווה מכשול ליחסי ידידותי ושלוש בין אומות.²⁴

על המדינות חלה חובה לנקוט פעולות אפקטיביות כדי להגן על כל האנשים בתחום שיפוטן מאפליה מטעמים של דת או אמונה, לא משנה מהן הסיבות שניתנות לאפליה כזו. זה כולל את המחויבות לבטל את תוקפה של חקיקה מְפֵלה וליישום חקיקה המגנה על חופש הדת או האמונה בכל תחומי החיים, לרבות זכויות אזרחיות, כלכליות, פוליטיות, חברתיות ותרבותיות. כמו כן, מדינות חייבות לחסל קווי מדיניות ומנהגים רשמיים אשר תורמים לאפליה כזו.

בית-הדין האירופי לזכויות האדם החליט שהזכות לחופש הדת מחייבת ניטרליות מוחלטת מצד המדינה. חובה זו דורשת מהמדינה להימנע מלקחת חלק במחלוקות דתיות, ולהימנע מלהביע העדפה דתית כלפי קבוצות דתיות או חילוניות מסוימות על פני קבוצות אחרות.

בית-הדין לזכויות האדם גם אוסר על המדינה לפרש מחדש, לפרש בצורה שגויה, להעריך או לבחון אמונות דתיות או את צורות הביטוי של האמונות האלה. לדוגמה, בתיק המשפטי של הכנסייה המטרופוליטית של בסרביה ואחרים נגד מולדובה, (13 בדצמבר 2001), בית-הדין לזכויות האדם פסק כדלהלן:

למדינה, כשהיא מממשת את העוצמה הרגולטורית שלה בתחום הזה ביחסיה עם הדתות, הפלגים והאמונות הדתיות השונות, יש חובה להישאר ניטרלית וללא משוא פנים. מה שמונח כאן על כף המאזניים הוא שימור הפלורליזם והתפקוד הנאות של הדמוקרטיה. ראה חסן חאש נגד בולגריה, נספח מס' 30985/96 (26 באוקטובר 2000 ¶ 78).

בנוסף, בית-המשפט מציין שבעיקרון הזכות לחופש הדת בכל הנוגע למנהגים אוסרת על המדינה לבחון את הלגיטימיות של אמונות דתיות או את הדרך שבה אמונות אלו מבוטאות.

זכויות האדם של מעסיקים, שכירים ואתגרים

חוק זכויות האדם אוסר על אפליה המבוססת על אמונתו הדתית של העובד. האפליה הזאת מתייחסת לא רק להעסקתם ופיטוריהם, אלא לכל התנאים והזכויות שבהעסקה.²⁶ אפליה ישירה כרוכה ביחס פחות טוב על רקע של דת או אמונה. דוגמאות בפועל לכך הן מעסיק המסרב להעסיק יחידים הקשורים עם דת מסוימת או דורש מכל המועמדים לעבודה להצהיר שאינם חלק מדת מסוימת.

אפליה עקיפה מתרחשת כאשר תנאי או תקנה ניטרליים לכאורה יגרמו לחברי אמונה מסוימת לעמדת נחיתות, אלא אם כן ניתן להצדיק את העמדה הזאת. דוגמה בפועל לכך היא כאשר עובדים ממין זכר נדרשים להיות מגולחים למשעי, תקנה שעלולה להפלות גברים סיקים. כבוד מלא כלפי אוטונומיה דתית כרוך בהכרה שליחידים יש זכות להפגין את דתם בחיים הפרטיים שלהם על-ידי כך שיתנדבו בקהילה הדתית שלהם ויעסקו בפעילות מיסיונרית או בשירותים אחרים שמקדמים את המשימה הדתית של הקהילה שלהם.²⁷

ההקמה, הרישום וההכרה בגופים דתיים על-ידי החוק

האומות המאוחדות, הארגון לביטחון ושיתוף פעולה באירופה (OSCE), בית-הדין האירופי לזכויות האדם וגופים איזוריים קשורים, הכירו מזמן בחשיבות ההכרה מטעם החוק בארגונים דתיים בתור גוף וישות חוקיים כחלק מזכותם לחופש דת או אמונה.

כאשר הזכות לחופש דת או אמונה עולה לדיון, סביר יותר לחשוב על זכותם של אנשים להאמין ולהפגין את אמונותיהם באמצעות פולחן, הוראה, קיום מצוות ועיסוקים דתיים. אבל, במחשבה שנייה, יחידים אינם יכולים לממש במלואה את זכותם לחופש הדת, אלא אם כן אפשרו להם ליצור גופים חוקיים כדי לארגן ולהפעיל את הקהילות הדתיות שלהם.

חוקים המנחים את ההקמה, ההפעלה, הרישום וההכרה בקהילות דתיות הם תמצית החיים של קהילות דתיות. ללא מעמד כלשהו של ישות חוקית, קהילה דתית אינה יכול לעסוק בפעולות הבסיסיות ביותר כגון להיות הבעלים או השוכרים של מקום פולחן, הפעלת חשבון בנק, העסקת צוות עובדים, חתימה על חוזים לקבלת שירותים, הוצאה לאור והפצה של טקסטים דתיים, וייסוד שירותי סיוע וצדקה בקהילה. החוקים אשר מאפשרים את קבלת המעמד של ישות חוקית צריכים להיות מנוסחים באופן שתורם לחופש הדת והאמונה. הדרישה המינימלית ביותר היא שהגישה לזכויות הבסיסיות הקשורות להיותו של גוף בעל מעמד של ישות חוקית תהיה אפשרית ללא קשיים.²⁸ מדינות צריכות להבטיח שנוהלי הרישום בתור ישות חוקית ודתית יהיו מהירים, בעלי שקיפות מלאה, הוגנים, יכללו את כל האפשרויות ויהיו ללא אפליה.²⁹

סירוב לאפשר מעמד כזה מהווה הפרה בלתי נסלחת של הזכות לחופש הדת.³⁰ זו הסיבה שהחוקים המנחים התאגדות ורישום של ארגונים דתיים מייצגים קנה מידה חשוב להערכת המצב של חופש הדת במדינה מסוימת.

במקרים רבים, המדינה השתמשה בחוקים כאלה בתור כלי נשק כדי להגביל קהילות דתיות במקום לקדם חופש דתי. חוקים המצווים רישום של דת ואוכפים סנקציות פליליות על פעילויות דתיות לא רשומות הם שיטות דרקוניות בשימוש המדינה לשם דיכוי חופש הדת תוך הפרה של זכויות האדם. שיטות כאלה זוכות לגינוי ללא יוצא מהכלל מהוועדה לזכויות האדם של האו"ם,³¹ מגיש הדו"חות המיוחד של האו"ם בנושא של חופש דתי,³² פנל המומחים של ה-OSCE בהתייעצות עם ועדת ונציה,³³ האיחוד האירופי³⁴ ובית-הדין האירופי לזכויות האדם.³⁵

בית-הדין האירופי לזכויות האדם החליט שסירוב מצד המדינה להעניק מעמד של ישות חוקית להתאספות של יחידים, בין אם מסיבה דתית או אחרת, מסתכם בהתערבות במימוש הזכות לחופש

ההתאספות. נמצא, שכאשר הנושא הנידון הוא ארגון של קהילה דתית, סירוב לזהותו בתור ישות חוקית מהווה התערבות בזכות לחופש הדת הן של הקהילה עצמה והן של החברים הבודדים. פנל מומחי הדת של ה-OSCE וועדת ונציה ציינו איזורים בעייתיים נוספים בתחום הרישום הדתי והיצירה של ישות חוקית שיש לטפל בהם כדי להקל על חופש הדת או האמונה:

- אנשים וקבוצות צריכים להיות חופשיים לעסוק בדת שלהם ללא רישום, אם הם רוצים בכך.
- אין להרשות דרישות למספר מינימלי גבוה של חברים בקשר להשגת מעמד של ישות חוקית.
- אין זה יאה לדרוש קיום ממושך במדינה לפני שמרשים רישום.
- מגבלות מכבידות או עיכובים אחרים לפני קבלת המעמד של ישות חוקית צריכים להיחקר.
- אסור להרשות סעיפים המעניקים שיקול דעת ממשלתי מופרז במתן אישורים.
- יש להגביל בקפידה את שיקול הדעת של הרשויות הרשמיות בהגבלת חופש הדת, בין אם כתוצאה מתנאים מעורפלים או דבר אחר.
- יש לאסור התערבות בעניינים דתיים פנימיים באמצעות בדיקות נרחבות של המוסדות הדתיים, כפיית בדיקות ביורוקרטיות או הגבלות ביחס למינויים דתיים, וכדומה.
- יש לחקור סעיפים שחלים באופן רטרואקטיבי או שאין בהם כדי להגן על אינטרסים (לדוגמה, בכך שדורשים רישום של ישויות דתיות תחת קריטריונים חדשים).
- יש לקבוע כללי מעבר מספקים כאשר מציגים כללים חדשים.
- בהתאם לעקרונות האוטונומיה, חל איסור על המדינה להחליט שקבוצה דתית כלשהי צריכה להיות כפופה לקבוצה דתית אחרת, או שדתות צריכות להיות בנויות במבנה היררכי. (אסור שלישות דתית רשומה יהיה כוח וטו לגבי הרישום של כל ישות דתית אחרת).³⁷

תגבלות אפולונית בקפצנות

בניגוד לזכות המוחלטת ללא תנאי להחזיק בדת או באמונה, החופש להפגין את דתו או אמונתו של האדם באמצעות פולחן, קיום מצוות, עיסוקים דתיים והוראה עשוי להיות כפוף להגבלות מטעם המדינה, אבל "על חירותו של אדם להפגין את דתו או אמונתו יכולות לחול רק ההגבלות שמעוגנות בחוק ושנחוצות כדי להגן על שלום הציבור, הסדר, הבריאות או המורל הציבוריים או על הזכויות או החירויות של אחרים".³⁸ הגבלות מכל סיבה אחרת, כגון ביטחון לאומי, הן אסורות.

להגבלות האלה ניתן פירוש קפדני במסגרת תקנים בינלאומיים מחמירים. מדינות חייבת לפעול מתוך החובה להגן על הזכות המובטחת של חופש הדת, לרבות הזכות לשוויון ולא-אפליה. ההגבלות המוטלות חייבות להיות מעוגנות בחוק ואסור שיהיו מיושמות באופן שמערער את הזכות לחופש הדת.

הוועדה לזכויות האדם ובית-הדין האירופי לזכויות האדם הנחו פקידי ממשל "להישאר ניטרליים וחסרי פניות" בעניינים דתיים, והם לא ששים להסכים לקבל שום הגבלות על דת, כשהם בוחנים את כל האמצעים השנויים במחלוקת "בדיקה קפדנית ומדוקדקת".³⁹ הגבלות יכולות לחול רק על אותם מקרים ספציפיים שעבורם הן נוסחו, והן צריכות להיות קשורות בקשר ישיר ולהיות ביחס מתאים לצרכים הספציפיים שהן נועדו לטפל בהם במקור. חל איסור להטיל הגבלות למטרות אפליה או ליישם אותן באופן מפלה. כל הגבלה על החופש להפגין דת או אמונה למטרת הגנה על ערכי המוסר חייבת להיות מבוססת על עקרונות שלא נובעים ממסורת יחידה בלבד.

חופש דתי: זכות בסיסית

הזכות לחופש הדת או האמונה היא זכות בסיסית של כל אדם בכל מקום. אבל ברחבי העולם, חופש הדת נמצא תחת מתקפה, עם הגבלות חמורות שקורות בעשור האחרון בכל חמשת האיזורים העיקריים של העולם.

פגיעות בזכות לחופש הדת נפוצות באופן נרחב ומשפיעות על אנשים ברחבי העולם. ארגונים דתיים ואנשים יחידים הקשורים לקהילות דתיות חייבים להתגבר על דיכוי הולך וגדל כאשר הם מבטאים את אמונותיהם או מפגינים את הדת שלהם בציבור.

אנשים בעלי רצון טוב יכולים לעשות רבות כדי לעבוד ביחד במטרה להפוך את הגל הגואה של דיכוי דתי, ולחזק את זכות האדם האוניברסלית לחופש הדת עבור כולם. ראשית, הם יכולים להבין את טבעה של הזכות לחופש הדת ולנקוט פעולה נגד האיומים המתמשכים כנגד הזכות הזו. שנית, הם יכולים ליישם את העקרונות האלה של חופש הדת על-ידי כיבוד זכויותיהן של כל הדתות והאמונות, וללא אפליה כלפי אף אחת מהן. לבסוף, הם יכולים לעבוד עם אנשים מכל הדתות כדי לקדם את חופש הדת וסובלנות דתית ולהגן עליהם למען כולם ברמת היחסים המשפחתיים והבינלאומיים.

עוֹנוֹת הַלֵּל וְאֵתְגַבֵּר נֶגַד הַדָּת בְּאֵרֶץ

המחקר הכלל-עולמי של מרכז המחקר הדתי על הגל הגואה של הגבלות על דתות מוצא שכחמישה מיליארד אנשים, 75 אחוז מאוכלוסיית העולם, חיים במדינות עם הגבלות ממשלתיות חמורות על דת או מעשי איבה חברתיים חמורים בהקשר לדת, שלעיתים קרובות פוגעים במיעוטים דתיים.

אין שום ספק שהמדיה – כל סוגי העיתונות, לרבות עיתונות מודפסת, אור-קולית והמדיה האלקטרונית – מהווה גורם עיקרי בעוונות החברתית החמורה הזו, כשהיא מתקיפה קבוצות דתיות ברחבי העולם. המקרים שבהם דת כלשהי היא קורבן לתעמולה שחורה, דעות קדומות, קביעות סטראוטיפיות, תפיסה מוטעית, אי-הבנה והסתה לשנאה בעיתונות במדינות ברחבי העולם הפכו לנפוצים במידה שלא תיאמן.

המקרה ב-2005 בנוגע לפרסום של הקריקטורות המתארות את הנביא מוחמד, והתגובות האלימות שהוא גרר בעקבותיו ברחבי העולם האסלאמי, הגביר את תשומת הלב של הקהילה העולמית לאי-ההבנות וחוסר המידע במדיה בנוגע לעניינים הקשורים לדת ולאמונה. עם זאת, דעות קדומות ומידע מוטעה בעיתונות ממשיכים להיות בעיה חמורה המטפחת אפליה דתית, ומלבה עוונות כלפי דתות ואמונות שנמצאות על הכוונת.⁴²

לא קיימת כיום מערכת עקרונית, כללים או סטנדרטים בתחום המכריע הזה בנוגע לתיאור דת או אמונה על-ידי המדיה. ללא ניסוח ברור של עקרונות וסטנדרטים כאלה, אין שום אמצעים יעילים כדי להחליט אם דיווחי חדשות מפרים סטנדרטים אוניברסליים של זכויות האדם, בעודם מולידים אפליה או אפילו אלימות כלפי יחידים עקב הקשרים הדתיים שלהם.

הגיע הזמן לנסח סדרה של סטנדרטים, המבוססת על העקרונות של זכויות האדם שמהווים חלק מהזכות לחופש הדת, שתדריך את המדיה בתחום הדת או האמונה. כדי לטפל בצורך הדחוף הזה, בחלק הבא כלולה הצעה לאמנה לגבי אתיקה עיתונאית בנוגע לכבוד לדת או לאמונה ("אמנה"), בתור כלי לחינוך המדיה לגבי הזכות לחופש הדת, וכדי לקבוע סטנדרטים נאותים למען סובלנות דתית בדיווחים במדיה בנושאים הקשורים לדת.

האמנה הזאת נוצרה על סמך יותר מארבעים תקנוני אתיקה עיתונאיים לאומיים, יותר משלוש מאות תקנונים עיתונאיים מקצועיים ומסמכים רלוונטיים אחרים המנסחים את הסטנדרטים של OSCE, מועצת אירופה והאוי"ם המופיעים בפרסום זה. האמנה לוקחת בחשבון את החשיבות העליונה שיש לעקרונות של חופש הביטוי וחופש הדת ומנסה להגיע לאיזון הולם המשמר את שתי חירויות היסוד האלה.

אמנת אתיקה עיתונאית בכל הקשור לכבוד כלפי צד או אמנה

1. שלמות אישית ונשיאה באחריות

עיתונאים נושאים באחריות לגבי ההשלכות החברתיות והפוליטיות של הפעולות שלהם ומוטלת עליהם החובה לשמור על הרמה הגבוהה ביותר של אתיקה מקצועית. עיתונאים יעשו מאמץ לדווח את האמת בדקדקנות, לכבד את זכותו של הציבור לדעת את האמת, לוודא שכל המידע שהם מפיצים הוא הוגן ואובייקטיבי, לתקן מיד ובאופן ציבורי כל אי-דיוק חשוב, ולאפשר את זכות התגובה במקרים המתאימים. המדיה⁴³ אחראית לכל החומר שמפורסם באמצעותה.

2. חופש הביטוי ונשיאה אתית באחריות

זכות הציבור למידע היא זכות בסיסית ואבן הפינה לחברה חופשית ודמוקרטית. לכן, למדיה יש תפקיד חיוני בחברה הדורש תחושת אחריות רבה כלפי הציבור. חופש הדיבור, חופש המידע וחופש העיתונות מייצגים את לב לבה של הדמוקרטיה. אמצעי תקשורת עצמאיים חיוניים כדי להבטיח שקיפות וחברה דמוקרטית פתוחה וחזקה; דבר זה הכרחי לפיתוח ולחיזוק מערכות שלטון דמוקרטיות יעילות. מדיה אחראית מכירה בצורך החיוני בזרימה חופשית של מידע והשפעתה על עיצוב התפיסה הציבורית. היא נותנת את דעתה על האחריות האתית שלה כלפי הציבור ועל הצורך שלה לכבד את זכויות האדם ולהגן עליהן.

זכותה וחובתה של מדיה אחראית לדווח ולהגיב על כל העניינים שיש בהם עניין לציבור תוך כבוד לחירויות של יחידים ומוסדות. היא מקדמת הבנה והשתתפות בתהליך הדמוקרטי עבור כולם. מדיה אחראית מבטאת בחופשיות דעות אישיות או דעות של קבוצה במסגרת הרחבה של רעיונות פלורליסטיים. היא מסכימה שחופש הביטוי עשוי להיות כפוף להגבלות ולמגבלות כשזכויות יסוד אחרות עומדות בסכנה. היא מקדישה תשומת לב מיוחדת שלא להפר זכויות אדם יסודיות אחרות ולקחת בחשבון את זכותם של יחידים לפרטיות ולכבוד בעודה מטפחת את הזרימה החופשית של מידע. מדיה אחראית מכבדת את הסטנדרטים האתיים והמוסריים הרווחים ונמנעת מלפנות אל השערורייתי או הבוטה.

מדיה אחראית מטפחת את זכות הציבור לדעת ואת הזכות לחופש הביטוי. מטרתה לקדם זרימה חופשית של מידע ושקיפות, והיא פועלת בהתאם לעקרונות שמעודדים כבוד לאדם ולאמונות דתיות, כפי שהם מנוסחים בהחלטת האו"ם להילחם בהשמצה של דתות. מדיה אחראית שואפת לשלום, לדמוקרטיה, להתקדמות חברתית ולכבוד לזכויות האדם. היא מכירה ומכבדת את מגוון הדעות ומגנה עליהן. היא מתנגדת לאפליה מכל סיבה. מדיה אחראית משקיעה מאמצים כנים לצמצם את הבערות, לקדם הבנה רבה יותר, לצמצם חוסר רגישות תרבותית ודתית בין עמים, ולהקל על הדיאלוג בין מדינות. מדיה אחראית מוודא שהצילומים שהיא מפיצה עומדים באותן הדרישות ובסטנדרטים האתיים הגבוהים ביותר, כמו העברת המידע הכתובה או המדוברת.

3. אפליה דתית ונשיאה באחריות אתית

מדיה אחראית פועלת ככלב שמירה כדי להגן על זכויות בסיסיות. לכן, היא לא יוצרת או מלבה אפליה המבוססת על מוצא אתני, דתי, מסורות תרבותיות או דברים דומים. היא מכירה בשוני בין המיעוטים ובזכויות שלהם ומכבדת אותם.

מדיה אחראית נמנעת מהתבטאויות מפלות או מזלזלות לגבי אמונות דתיות וערכים רוחניים. מדיה אחראית לא מתייחסת אל דתות או אל מוסדות דתיים בצורה שיש בה דעות קדומות או מוטעות; כאשר ההתייחסויות לדת הן חיוניות מבחינת החומר המדווח או מקלות על ההבנה, הן נעשות במדויק, בהגינות, ללא פניות ובכבוד.

מדיה אחראית נמנעת מלפרש מחדש, מלתת פרשנות שגויה, מלנתח, מלהעריך או לבחון אמונות דתיות או ביטויים של אותן אמונות דתיות. במקום זאת, היא שומרת בחומרה על חובות הניטרליות והאובייקטיביות – כשהיא מקבלת את מה שדת מציגה בתור אמונתה האמיתית ללא גינוי, בוז, התנשאות, דעה קדומה או לעג.

מדיה אחראית אינה פולשת לעניינים מקודשים הקשורים לאמונה, לטקסים דתיים ולמוסדות דתיים. היא נמנעת מלעודד או להסית לאפליה, לבוז, ללעג או לשנאה על בסיס של דת או אמונה. מדיה אחראית מעניקה הזדמנות הוגנת ומיידית להגיב על אי-דיוקים ותיאורים סטראוטיפיים בנוגע לארגונים דתיים או לחברים בהם שהושפעו מהפרסום, כאשר יש לכך סיבה סבירה. מדיה אחראית נמנעת מסטראוטיפים לגבי דת ולא מייחסת לדת כלשהי הפרות של זכויות אדם או טרור.

מדיה אחראית מאזנת בין זכויות האדם הבסיסיות, לרבות הזכות לא לסבול מאפליה בגלל אמונה או דת, לבין הזכות לחופש הביטוי וזכותו של הציבור לדעת. היא מפגינה רגישות מיוחדת כאשר היא מטפלת בסוגיות דתיות כדי להימנע מאפליה, אי-הכללה, הגבלה או העדפה כלשהן על רקע של דת או אמונה, שמטרתן היא הביטול של זכויות האדם או הפגיעה בהן.

4. הסתה ודין וחשבון אתי

מדיה אחראית לעולם לא מקדמת שנאה דתית. היא מקפידה להימנע מגרימת עוינות כלפי דתות והחברים בהן שעלולה להוביל לאלימות או להפרה שיטתית של זכויות האדם.

מדיה אחראית נמנעת מלעורר תוקפנות, שנאה, אפליה וכל צורה אחרת של אלימות המכוונת כלפי יחידים וארגונים בגלל האמונות הדתיות שלהם או הקשרים הדתיים שלהם. היא נשארת ערה לסכנות

החמורות הטמונות ביחס סלחני כלפי אלימות, אפליה, שנאה וחוסר סובלנות על רקע דתי, או בעידוד הדברים האלה.

מדיה אחראית נמנעת מלעורר אלימות צפויה, מלהצית שנאה, מלהצמיד סטיגמות לדתות ולאנשים שמאמינים בהן, ומגרימה לחוסר שוויון בגלל דת או אמונה. היא מגלה רגישות כדי להימנע מהעלבת אמונות דתיות ומעידוד קונפליקטים בין דתות והחברים בהן בגלל הבדלים על רקע דתי.

מילון מונחים

גופים, מאמרים וכלים של זכויות האדם שנוגעים לחופש הדת

ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם

ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם מהווה ציון דרך בהיסטוריה של זכויות האדם. ההכרזה לכל באי עולם נכתבה על-ידי נציגים ממדינות מכל רחבי העולם, והוכרזה באופן רשמי על-ידי העצרת הכללית של האומות המאוחדות בפריז ב-10 בדצמבר 1948 (החלטה של העצרת הכללית מספר 217 א (III)).⁴⁴

סעיף 18, ההכרזה לכל באי עולם

סעיף 18 מההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם אומר:

לכל אדם הזכות לחופש המחשבה, המצפון והדת. הזכות הזאת כוללת חופש לשנות את דתו או אמונתו, וחופש, כשהוא לבד או ביחד עם אחרים, בפומבי או באופן פרטי, לבטא את דתו או אמונתו כשהוא מלמד אותה, מתפלל ומקיים את מצוותיה.

אמנה בינלאומית בנושא זכויות אזרחיות ופוליטיות (ICCPR)

ה-ICCPR הוא אמנה רב-צדדית שאומצה על-ידי העצרת הכללית של האומות המאוחדות ב-16 בדצמבר 1966, ושנמצאת בתוקף מה-23 במרץ 1976. ה-ICCPR מטיל על מדינות להגן על הזכויות הפוליטיות והאזרחיות של יחידים, לרבות הזכות לחופש דתי, חופש הדיבור וחופש ההתאספות. משנת 2013 167 מדינות התחייבו לקיים את ה-ICCPR.⁴⁵

סעיף 18, ICCPR

בסעיף 18 של ה-ICCPR נאמר:

1. כל אדם זכאי לחופש המחשבה, המצפון והדת. הזכות הזאת תכלול את החופש לבחור או לאמץ דת או אמונה לפי בחירתו, ואת החופש, בין אם כאדם יחיד ובין אם כחבר בקהילה עם אחרים, באופן ציבורי או פרטי, להפגין את דתו או אמונתו בצורה של פולחן, קיום מצוות, עיסוקים דתיים והוראה.
2. אף אדם לא יסבול מכפייה אשר תפגע בחופש שלו לבחור או לאמץ דת או אמונה לפי בחירתו.

3. על חירותו של אדם להפגין את דתו או אמונתו יכולות לחול רק ההגבלות שמעוגנות בחוק ושנחוצות כדי להגן על שלום הציבור, הסדר, הבריאות או המורל הציבוריים או על הזכויות או החירויות של אחרים.

4. המדינות החברות באמנה בהווה מתחייבות לכבד את זכותם של הורים, וכאשר זה אקטואלי של אפוטרופוסים חוקיים, להבטיח את החינוך הדתי והמוסרי של ילדיהם בהתאם לאמונותיהם האישיות.

אמנה בינלאומית בנושא זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (ICESCR)

ה-ICESCR הוא אמנה רב-צדדית שאומצה על-ידי העצרת הכללית של האומות המאוחדות ב-16 בדצמבר 1966, ושנמצאת בתוקף מה-3 בינואר 1976. ה-ICESCR מטיל על המדינות להגן על הזכויות הכלכליות, החברתיות והתרבותיות של יחידים, לרבות זכויות עובדים, הזכות לבריאות, הזכות לחינוך והזכות לסטנדרט מחייה נאות. מאז 2013 160 מדינות התחייבו לקיים את ה-ICESCR.⁴⁶

המגילה הבינלאומית לזכויות האדם

המגילה הבינלאומית לזכויות האדם מורכבת מההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, מהאמנה הבינלאומית על זכויות אזרחיות ופוליטיות ומהאמנה הבינלאומית על זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות. המגילה הבינלאומית לזכויות האדם מכילה הגנה מקיפה על זכויות האדם עבור כולם. הריעו לה בתור "מגנה קרטה אמיתית שמציינת את הגעתו של המין האנושי לשלב חיוני ביותר: ההכרה המודעת בכבוד ובערך האנושיים".

ההכרזה של האו"ם על מיגור כל הצורות של חוסר סובלנות ואפליה על רקע של דת או אמונה

ההכרזה אומצה על-ידי העצרת הכללית של האו"ם ב-25 בנובמבר 1981. ההכרזה היא אחד המסמכים הבינלאומיים החשובים אשר מגנה על חופש הדת. ההכרזה מבטאת את העמדה הנחרצת של האו"ם נגד אפליה דתית וחוסר סובלנות דתי. היא גם מפרטת את הזכויות הנרחבות שנכנסות תחת הקטגוריה של חופש הדת באמצעות הפגנת אמונותיו הדתיות של האדם.

סעיפים 1 ו-2 של ההכרזה מ-1981 מאשרים מחדש הכללים של ה-ICCPR נגד אפליה. בפסקה הראשונה של סעיף 22 נאמר: "אף אדם לא יסבול מאפליה על-ידי מדינה, מוסד, קבוצה, אנשים או אדם על סמך אמונות דתיות או אחרות".

סעיפים 1 ו-6 מספקים רשימה מקיפה של חופש המחשבה, המצפון והדת. הם כוללים את הזכות (1) "לקיים פולחן או להתאסף בהקשר לדת או לאמונה, להקים מקומות למטרות אלו ולהחזיק בהם", (2) "להקים מוסדות מתאימים לצדקה ולמטרות הומניטריות ולהחזיק במוסדות כאלו", (3) "ליצור ולרכוש מאמרים וחומרים הקשורים לטקסים או למנהגים של דת או אמונה במידה נאותה, ולהשתמש בהם", (4) "לכתוב, לפרסם ולהפיץ פרסומים רלוונטיים בתחומים אלו", (5) "ללמד דת או אמונה במקומות שמתאימים למטרה זו", (6) "לבקש ולקבל תרומות כספיות או אחרות מרצון מאנשים ומוסדות", (7) "לקיים מצוות של ימי מנוחה, ולהקפיד על חגים וטקסים דתיים בהתאם למצוות בדתו או באמונתו של האדם" ו-(8) "לבסס ולקיים תקשורות עם אנשים וקהילות בנושאי דת ואמונה ברמה הלאומית והבינלאומית".

האמנה על זכויות הילד (CRC) של האומות המאוחדות

ה-CRC הוא אמנה שאומצה על-ידי העצרת הכללית של האומות המאוחדות ב-20 בנובמבר 1989, ושנמצאת בתוקף מה-2 בספטמבר 1990. ה-CRC מגדיר את הזכויות הדתיות, האזרחיות, הפוליטיות, הכלכליות, החברתיות, הבריאותיות והתרבותיות של ילדים. ה-CRC מגדיר ילד בתור אדם מתחת לגיל שמונה-עשרה, אלא אם כן גיל הבגרות מגיע מוקדם יותר בהתאם לחוקים המקומיים במדינה של האדם.

סעיף 14, CRC

בסעיף 14 של האמנה על זכויות הילד נאמר:

1. המדינות החברות יכבדו את זכותו של הילד לחופש המחשבה, המצפון והדת.
2. המדינות החברות יכבדו את הזכויות והחובות של ההורים, וכאשר זה אקטואלי של האפוסטרופוסים החוקיים, לספק הכוונה לילד בהפגנת הזכויות שלו בצורה שהיא עקבית עם היכולות המתפתחות של הילד.
3. על חירותו של הילד להפגין את דתו או אמונתו יכולות לחול רק ההגבלות שמעוגנות בחוק ושנחוצות כדי להגן על שלום הציבור, הסדר, הבריאות או המורל הציבוריים או על הזכויות או החירויות של אחרים.⁵⁰

ועדת האומות המאוחדות לזכויות האדם

ועדת האומות המאוחדות לזכויות האדם ("ועדת זכויות האדם") היא גוף המורכב שמונה-עשר מומחים עצמאיים שתפקידם לפקח על הציות של מדינות לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, לרבות הזכות לחופש הדת שמוגנת על-ידי סעיף 18 של ה-ICCPR. המדינות החברות באמנה נדרשות לספק לוועדת זכויות האדם דוחות שמראים שהן אכן מצייתות לאמנה ומגנות על הזכויות המתוארות ב-ICCPR. כחלק מחובותיה הוועדה לזכויות האדם מפרסמת פרשנויות מקיפות של הזכויות שמפורטות ב-ICCPR, כדי לעזור למדינות לעמוד בהתחייבויותיהן להגן על הזכויות האלה. הפרשנויות המקיפות האלה של הזכויות ידועות בתור הערות כלליות. ההערה הכללית על הזכות לחופש הדת, שפורסמה ב-1993, נקראת הערה כללית 22. הערה כללית 22 מורכבת מאחת-עשר פסקאות מקיפות אשר מבטאות במילים את המשמעות העמוקה וחובקת כול של הזכות לחופש דתי. בסעיף 2 של הערה כללית 22 נאמר:

סעיף 18 מגן על אמונות תאיסטיות, לא-תאיסטיות ואתאיסטיות, וגם על הזכות לא להפגין שום דת או אמונה. את המונחים "אמונה" ו-"דת" יש לפרש בצורה נרחבת. ההקפדה על סעיף 18 אינה מוגבלת לדתות מסורתיות או לדתות או אמונות עם מאפיינים מוסדיים או לעיסוקים דתיים שמקבילים לעיסוקים דתיים של דתות מסורתיות. לפיכך, הוועדה מתייחסת בדאגה לכל נטייה לאפליה נגד כל דת או אמונה מכל סיבה, לרבות העובדה שזאת דת או אמונה חדשה, או מייצגת מיעוטים דתיים שעשויים לסבול מעוינות מצידה של הקהילה הדתית המבוססת.⁵¹

המועצה לזכויות האדם של האו"ם

המועצה לזכויות האדם של האו"ם היא גוף בין-ממשלתי בתוך המערכת של האומות המאוחדות שתפקידו לקדם את זכויות האדם בכל העולם ולהגן עליהן, לטפל בהפרות של זכויות האדם, לרבות הפרות של

הזכות לחופש דתי במדינות מסוימות, ולהציע המלצות והחלטות כדי להגן על זכויות האדם. המועצה נפגשת במשרדי האו"ם בג'נבה. המועצה מורכבת מארבעים ושבעה מדינות החברות באומות המאוחדות שנבחרות על-ידי העצרת הכללית.

הממונה המיוחד להגשת דו"חות לאו"ם בנושא חופש הדת או האמונה

הממונה המיוחד להגשת דו"חות לאו"ם בנושא חופש הדת או האמונה הוא מומחה עצמאי שמונה על-ידי המועצה לזכויות האדם כדי לזהות מכשולים קיימים או מתפתחים לקיום חופש הדת או האמונה וכדי להגיש המלצות לדרכים ואמצעים שבעזרתם אפשר להתגבר על המכשולים האלה. הממונה להגשת דו"חות מפרסם דו"ח שנתי על חופש הדת וגם מפרסם דו"חות על מדינות שהממונה להגשת דו"חות ביקר בהן באופן רשמי. בכפוף להסכם E/CN.4/2005/61, הממונה המיוחד להגשת דו"חות מבקר במדינות כדי לקבל הבנה מעמיקה בנושאים ועיסוקים ספציפיים, לספק משוב בונה למדינה המדוברת ולדווח למועצה או לעצרת הכללית.⁵²

האמנה האירופית לזכויות האדם (ECHR)

ה-ECHR הוא אמנה בינלאומית אשר נחתמה ואושרה על-ידי ארבעים ושבע מדינות במועצה האירופית כדי להגן על זכויות האדם והחירויות הבסיסיות באירופה, לרבות הזכות לחופש דתי, המוגנת בסעיף 9, והזכות לא לסבול מאפליה דתית, המוגנת בסעיף 14. האמנה נוסחה ב-1950 ונכנסה לתוקף ב-3 בספטמבר 1953. האמנה הקימה את בית-הדין האירופי לזכויות האדם.

סעיף 9, ECHR

סעיף 9 של ה-ECHR מכיל את עקרונות המפתח של האמנה בנוגע לחופש הדת או האמונה; הניסוח בו דומה מאוד לסעיף בנוגע לחופש דתי בהכרזה לכל באי עולם והוא נכתב זמן קצר לאחר ההכרזה לכל באי עולם. הניסוח בו גם מאוד דומה לתיאור של חופש הדת שמופיע בסעיף 18 של ה-ICCPR.

1. לכל אדם יש את הזכות לחופש המחשבה, המצפון והדת. הזכות הזאת כוללת חופש לשנות את דתו או אמונתו, וחופש, כשהוא לבד או ביחד עם אחרים, במופגן או באופן פרטי, לבטא את דתו או אמונתו כשהוא מלמד אותה, מתפלל ומקיים את מצוותיה.
2. על חירותו של אדם להפגין את דתו או אמונתו יכולות לחול רק ההגבלות שמעוגנות בחוק ושנחוצות כדי להגן על שלום הציבור, הסדר, הבריאות או המורל הציבוריים או על הזכויות או החירויות של אחרים.

סעיף 14, ECHR

בסעיף 14 של ה-ECHR נאמר:

כל אחד זכאי לכל הזכויות והחירויות המפורטות באמנה זו, ללא הבדל משום סוג, לרבות מין, גזע, צבע, שפה, דת, דעה פוליטית או אחרת, מקור לאומי או חברתי, קשר לקבוצת מיעוט במדינה, רכוש, מוצא או מעמד אחר.⁵⁴

פרוטוקול 1, סעיף 2, ECHR

בפרוטוקול 1, סעיף 2, ECHR נאמר:

הזכות לחינוך

הזכות לחינוך לא תישלל מאף אדם. בביצוע כל הפונקציות שבאחריותה בהקשר לנושא של חינוך והוראה, המדינה תכבד את זכותם של ההורים לוודא שהחינוך והחומרים הנלמדים מתאימים לאמונות הדתיות והפילוסופיות שלהם.

בית-הדין האירופי לזכויות האדם

בית-הדין האירופי לזכויות האדם הוא בית-דין בינלאומי שהוקם ב-1959 עם סמכות שיפוטית מתאימה על תיקים משפטיים מארבעים ושבע המדינות שבימים אלו מהוות חלק מהמועצה האירופית. הוא פוסק בנוגע לפניות מיחידים או ממדינות שטוענים להפרות של זכויות אזרחיות או פוליטיות המפורטות באמנה האירופית לזכויות האדם, לרבות הזכות לחופש דתי, המוגנת על-ידי סעיף 9, והזכות לא לסבול מאפליה דתית, המוגנת על-ידי סעיף 14. הוא פועל כבית-דין במערכת שעות מלאה מ-1998 ויחידים יכולים לפנות אליו ישירות לאחר שהם מיצו את כל האפיקים המקומיים שקיימים במדינתם. בית-הדין יושב בשטרסבורג, צרפת, וממנה הוא מפקח על הכבוד לזכויות האדם של יותר מ-800 מיליון אירופאים.⁵⁵ מספר הולך וגדל של פסיקות של בית-הדין האירופי לזכויות האדם פירש והרחיב את נושא של חופש דתי המוגן על-ידי סעיפים 9 ו-14 של האמנה האירופית, עד כדי ציווי על עמדה ניטרלית בנושא מצידה של המדינה. הפסיקות האלה גם אוסרות על המדינה לפרש מחדש, לפרש באופן שגוי, להעריך או לבחון אמונות דתיות או את הביטוי של האמונות האלו.⁵⁶

הקווים המנחים של האיחוד האירופי בנוגע לקידום חופש הדת או האמונה, וההגנה על החופש הזה

ב-24 ביוני 2013, מועצת השרים של האיחוד האירופי אימצה קווים מנחים חדשים בנוגע לקידום חופש הדת או האמונה וההגנה עליו, בפעולות וקווי המדיניות של אירופה לגבי מדינות מחוץ לאיחוד האירופי. הקווים המנחים האלה מבוססים על העקרונות של חופש דתי, שוויון, חוסר אפליה ואוניברסליות. הקווים המנחים מאשרים מחדש שכל מדינה חייבת להבטיח שהמערכת החוקית שלה מבטיחה את חופש הדת, ושקיימים "אמצעים אפקטיביים" כדי למנוע הפרות או להטיל עליהן עונש. הקווים המנחים מציינים שהאיחוד האירופי והמדינות החברות בו צריכים להתמקד בדברים הבאים:

- מלחמה נגד מקרי אלימות על רקע של דת או אמונה.
- קידום חופש הביטוי.
- קידום כבוד לשונה וסובלנות.
- מלחמה נגד אפליה ישירה או עקיפה; בעיקר על-ידי אכיפה של חקיקה נגד אפליה.
- תמיכה בזכותו של אדם לשנות את דתו או אמונתו או להפסיק להיות חבר בהן.
- תמיכה בזכות להפגין דת או אמונה.

- תמיכה באנשים שמגנים על זכויות האדם והגנה עליהם, לרבות תמיכה במקרים אינדיבידואליים.
- תמיכה בחברה האזרחית, לרבות איגודים דתיים, ארגונים פילוסופיים וכאלה שלא מצהירים בגלוי על הדוקטרינות שלהם, וקיום תקשורת איתם.

הארגון לביטחון ולשיתוף פעולה באירופה (OSCE)

ה-OSCE הוא גוף בין-ממשלתי שמורכב מחמישים ושבע מדינות מאירופה, מרכז אסיה וצפון אמריקה. ה-OSCE הוא ארגון הביטחון האיזורי הגדול ביותר בעולם. הוא עוסק במגוון רחב של סוגיות, לרבות חופש הדת וזכויות האדם.

התחייבויות רבות מצידו של ה-OSCE להגן על חופש דתי ולקדם אותו, מבוטאות בעיקרון מס' VII של החוק הסופי של הלסינקי:

VII. כבוד לזכויות האדם ולחירויות הבסיסיות, לרבות חופש המחשבה, המצפון הדת או האמונה. המדינות המשתתפות יכבדו את זכויות האדם והחירויות הבסיסיות, לרבות חופש המחשבה, המצפון, הדת או האמונה, של כל אדם ללא הבדלי גזע, מין, שפה או דת.

הן יקדמו ויעודדו את הקיום האפקטיבי של הזכויות האזרחיות, הפוליטיות, הכלכליות, החברתיות והתרבותיות, ושל זכויות וחירויות אחרות שנובעות כולן מהכבוד הבסיסי של כל אדם והן חיוניות להתפתחות החופשית והמלאה שלו.

במסגרת זו המדינות המשתתפות יכירו בזכותו של אדם, כשהוא לבד או ביחד עם אחרים, בפומבי או באופן פרטי, לבטא את דתו או אמונתו בהתאם למצפונו הוא, ויגנו על זכות זו.

ההתחייבות הבסיסית הזאת אושרה מחדש שוב ושוב. החל משיבת מדריד ב-1983, המדינות המשתתפות ציינו שהן "ישקלו לחיוב בקשות שיוגשו על-ידי ועדות דתיות של מאמינים שמקיימים עיסוקים דתיים או שמתכוונים לקיים עיסוקים דתיים במסגרת החוקתית של מדינתם, לקבל מעמד חוקי של אמונה, מוסד דתי או ארגון דתי לפי חוקי המדינה"⁵⁷. דברים אלו קיבלו משנה תוקף במסמך המסכם של וינה (1989) ונאמר שם שמדינות המשתתפות לא רק "ישקלו לחיוב בקשות" אלא הן "יאשרו בקשות לאחר הגשתן על-ידי ועדות דתיות של מאמינים שמקיימים עיסוקים דתיים או שמתכוונים לקיים עיסוקים דתיים במסגרת החוקתית של מדינתם, לקבל מעמד חוקי שמעוגן בחוק במדינות שלהם"⁵⁸.

המשרד למוסדות דמוקרטיים וזכויות האדם (ODIHR)

ה-ODIHR של ה-OSCE הוא המוסד לנושא של זכויות האדם בתוך הארגון לביטחון ולשיתוף פעולה באירופה (OSCE). עבודתו של ה-ODIHR בתחום של חופש הדת מתמקדת בעזרה למדינות המשתתפות ולוועדות דתיות בהגנה על הזכות של חופש הדת ובקידום הזכות הזאת.

גם ODIHR גם עוסק במניעת חוסר סובלנות ואפליה על רקע דתי ובתגובה עליה. ODIHR מסתייע בעבודתו בפנל של שנים-עשר מומחים בנושא של חופש הדת או האמונה, אשר משמש בתור גוף מייעץ שמדגיש נושאים שדורשים טיפול בנושא של חופש דתי, ומספק המלצות כדי לסייע למדינות המשתתפות

מילון מונחים

לעמוד בהתחייבויות של OSCE בנושאים שקשורים לחופש דתי. הפנל גם בודק חקיקה המוצעת בנושאים דתיים, כאשר מדינות המשתתפות ב-OSCE מבקשות ממנו לעשות זאת, כדי לוודא שהחקיקה עומדת בסטנדרטים של זכויות האדם.

הפנל המייעץ פרסם את הספר 'קווים מנחים לבדיקה של חקיקה בנושאים של דת או אמונה' ('קווים מנחים'). הקווים המנחים האלה הוכנו כדי לעזור לפנל לפרט את הסטנדרטים בנושא של חופש דתי שמשמשים בהם כדי לבחון חוקי מדינה בנושא דת, וכדי לספק קווים מנחים שמדינות יוכלו לפעול לפיהם כשהן מכינות חקיקה כזאת. הקווים המנחים התקבלו בברכה על-ידי הכינוס הפרלמנטרי השנתי של ה-OSCE בישיבה השנתית שלו ביולי 2004. הפנל המייעץ מורכב ממומחים בכל התחומים שה-OSCE חולש עליהם.

ציטוטים

1. 'הדרך אל האושר', 18, ל. רון האברד, 1981 ראה <http://www.thewaytohappiness.org>
[.thewaytohappiness/precepts/respect-the-religious-beliefs-of-others.html](http://www.thewaytohappiness.org/precepts/respect-the-religious-beliefs-of-others.html)
2. תקנון הסיינטולוג § 12.
3. ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, סעיף 18, האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, סעיף 18, קווים מנחים של האיחוד האירופי בדבר קידום והגנה של חופש דת או אמונה, § 16.
4. הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 1.
5. "הגל הגואה של הגבלות על דת", ספטמבר 2012, מרכז המחקר הדתי.
6. הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 1.
7. כנ"ל, § 2.
8. קווים מנחים לבדיקה של חוקים הקשורים לדת או לאמונה, שהוכנו על-ידי פנל המומחים בנושא חופש הדת של ה-OSCE/ODIHR (התנועה לביטחון ולשיתוף פעולה באירופה/המשרד למוסדות דמוקרטיים וזכויות אדם) בהתייעצות עם ועדת ונציה.
9. הקווים המנחים של האיחוד האירופי לקידום חופש הדת או האמונה ולהגנה עליו, § 12.
10. הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 3.
11. ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, סעיף 18, האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, סעיף 18, האמנה האירופית לזכויות האדם סעיף 9.
12. הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 4, קווים מנחים של האיחוד האירופי על קידום חופש הדת או האמונה והגנה עליו, § 13.
13. 1981 ההכרזה לכל באי עולם של האו"ם בדבר מיגור כל הצורות של חוסר סובלנות ואפליה על בסיס דת או אמונה, סעיף 6.
14. הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 4.
15. הקווים המנחים של האיחוד האירופי לקידום חופש הדת או האמונה ולהגנה עליו, § 40.
16. לדוגמה, ראה את, ויסקונסין נגד יודר, 406 ארה"ב 205, 1972.
17. סעיף 18(4), האמנה הבינלאומית לזכויות אזרחיות ופוליטיות; סעיף 13(3), האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, מתוך הצעת החוק הבינלאומית לזכויות האדם.
18. ההכרזה של האו"ם בדבר מיגור כל הצורות של חוסר סובלנות ואפליה המתבססות על דת או אמונה מ-1981, סעיף 5, ועידה בדבר זכויות הילד, סעיף 14(2), קווים מנחים לבדיקה של חקיקה לגבי דת או אמונה, שהוכנו על-ידי הפנל של מומחי ה-OSCE/ODIHR בנושא חופש הדת בהתייעצות עם ועדת ונציה ב-13.

19. הוועדה האירופית לזכויות, פרוטוקול 1, סעיף 2, 'ספר-העזר בנושא החוק האירופי נגד אפליה', הסוכנות של האיחוד האירופי לזכויות בסיסיות בשיתוף פעולה עם בית-הדין האירופי לזכויות האדם.
20. דו"ח האו"ם מטעם הממונה המיוחד על הגשת דו"חות על חופש הדת או האמונה, HRC, 29-27, 16/53, 15 בדצמבר 2010.
21. הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 5.
22. ההצהרה על חופש הדת, Dignitatis Humanae, שפורסמה כחוק על-ידי הוד קדושתו האפיפיור פאולוס השישי ב-7 בדצמבר 1965.
23. ההכרזה של האו"ם על מיגור כל הצורות של חוסר סובלנות ואפליה המתבססות על דת או אמונה מ-1981, סעיף 2, הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 2.
24. ההכרזה של האו"ם על מיגור כל הצורות של חוסר סובלנות ואפליה המתבססות על דת או אמונה מ-1981, סעיף 3.
25. כנ"ל, סעיף 4; הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 2.
26. ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, סעיף 18, האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, סעיף 18, האמנה האירופאית לזכויות האדם סעיף 9, הנחיה לגבי שוויון בהעסקה של האיחוד האירופי, אמנה מס' 111 של ארגון העבודה הבינלאומי.
27. עדי יהווה ממוסקבה נגד רוסיה § 120-121 (נספח. 302/02) 10 ביוני 2010.
28. קווים מנחים לבדיקה של חקיקה בענייני דת או אמונה, שהוכנה על-ידי פנל המומחים של ה-OSCE/ODIHR בנושא חופש הדת בהתייעצות עם ועדת ונציה ב-16.
29. הדו"ח של הממונה המיוחד על הגשת דו"חות לאו"ם על חופש הדת או האמונה, HRC, 25, 19/60 22 בדצמבר 2011.
30. חופש הדת או האמונה: חוקים שמשפיעים על בניית קהילות דתיות, ועידת הבדיקה של ה-OSCE, ספטמבר 1999.
31. רשימת הסוגיות של ועדת זכויות האדם, קזחסטן, 2, CCPR/C/Kaz/Q/1 בספטמבר 2010.
32. הדו"ח של הממונה המיוחד על הגשת דו"חות של האו"ם לחופש הדת או האמונה, HRC, 25, 19/60 22 בדצמבר 2011.
33. לדוגמה, ראה את, OSCE והקווים המנחים של ועדת ונציה ב-16.
34. ההנחיות של האיחוד האירופי § 40-41.
35. לדוגמה, ראה את, הכנסייה המטרופוליטית של בסרביה נגד מולדובה, (נספח. 45701/99) 2001 ארגון הסיינטולוגיה של מוסקבה נגד רוסיה (נספח. 18147/02), 2007.
36. עדי יהווה ממוסקבה נגד רוסיה § 101-102 (נספח. 302/02) 10 ביוני 2010.
37. ראה OSCE והקווים המנחים של ועדת ונציה ב-16-17.
38. האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, סעיף 18 (3), האמנה האירופית לזכויות האדם סעיף 9 (2).
39. מונסאקיס ואחרים נגד יוון, (59/1995/565/651), 26 בספטמבר 1996, § 44, הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 8.
40. הערה כללית 22 של ועדת זכויות האדם של האומות המאוחדות, § 8, הכנסייה המטרופוליטית של בסרביה ואחרים נגד מולדובה, (נספח. 45701), 2001.

41. "הגל הגואה של הגבלות על דת", ספטמבר 2012, מרכז המחקר הדתי.
42. לדוגמה, ראה את, המכון הדני של קופנהגן ללימודים בינלאומיים, ריטוקן, הלה "מסמנים את הגבול: המחלוקת בנוגע לציורי קריקטורות בדנמרק ובארה"ב" 2007, 'ירחון האסלאם', "הזרים החדשים באמריקה: המאבק של מיעוטים דתיים במהלך ההיסטוריה", 13 במרץ 2013, שידור חדשות של עולם הבהאים "מחקר פרטני על שנאה דתית", 7 בדצמבר 2013, 'פרשנות', "הגארדיין מודה במידה מסוימת של אנטישמיות", 10 בנובמבר 2011.
43. המונח *מדיה* מתייחס לכל סוגי העיתונאות, בין אם במדיה המודפסת, המשודרת באמצעים אורקוליים או אלקטרוניים או באמצעים אחרים כלשהם, ולכל העיתונאים אשר מוסרים מידע באמצעות העיתונות.
44. לדוגמה, ראה את, <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Introduction.aspx>
45. לדוגמה, ראה את, [Http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx](http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx)
46. לדוגמה, ראה את, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>
47. לדוגמה, ראה את, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet2Rev.1en.pdf>
48. לדוגמה, ראה את, [Http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r055.htm](http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r055.htm)
49. לדוגמה, ראה את, [Http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx](http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx)
50. לדוגמה, ראה את, [Http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx](http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx)
51. לדוגמה, ראה את, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIntro.aspx>
52. לדוגמה, ראה את, [Http://www.ohchr.org/en/issues/freedomreligion/pages/freedomreligionindex.aspx](http://www.ohchr.org/en/issues/freedomreligion/pages/freedomreligionindex.aspx)
53. לדוגמה, ראה את, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
54. לדוגמה, ראה את, http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?pequalscourtandcequals.#n1354801701084_pointer
55. הכנסייה המטרופוליטית של בסרביה ואחרים נגד מולדובה, 13 בדצמבר 2001.
56. המסמך המסכם של ישיבת מדריד, פסקה 14, שאלות בנוגע לביטחון באירופה.
57. המסמך המסכם של וינה, 1989, שאלות בנוגע לביטחון באירופה: עקרונות, עקרון 16.3.

CHURCH OF SCIENTOLOGY INTERNATIONAL
6331 HOLLYWOOD BLVD.,
LOS ANGELES, CA **90028**

INFO@SCIENTOLOGYRELIGION.ORG

WWW.SCIENTOLOGYRELIGION.ORG

